

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

redactie en sekr.: postbus 7176, a'dam

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

administratie: pasteursingel 29b, r'dam-7

J. KEUNING — CULEMBORG

GROET ELKAAR

En aan Hem ontleent het gehele lichaam als een welsluitend geheel en bijgehouden door de dienst van al zijn geledingen naar de kracht, die elk lid op zijn wijze oefent, deze groei des lichaam, om zichzelf op te bouwen in de liefde.
Efeze 4: 16

Wat is het bijzondere van het bijzondere?

Wat is het bijzondere van die speciale gaven die Christus aan de gemeente gegeven heeft: apostelen, profeten, evangelisten, herders en leraars en — als wij dat rijtje mogen volgen — ouderlingen, diakenen? Gaat het niet hierom, dat ze door hun werk hun eigen bijzonderheid achterhalen?

Paulus heeft ergens (2 Kor. 11: 2) gezegd, dat het zijn doel was, de gemeente als een reine maagd voor Christus te stellen. Daarmee noemt hij dus het bijzondere van zijn positie. Vriend van de bruidegom, — zo zou je hem kunnen noemen (Joh. 3: 29). Maar als bruidegom en bruid elkaar gevonden hebben, treedt de bruidsjonker terug. Dan is het met zijn bijzondere positie gedaan. Hij heeft zichzelf overbodig gemaakt.

Daarom gaat het ook in Efeze 4. Paulus heeft eerst al die mensen met een bijzondere positie gaven van Christus genoemd. Christus heeft ze gegeven om de heiligen toe te rusten tot dienstbetoon, tot opbouw van het lichaam van Christus.

Dat is dus nog al wat: ze moeten het lichaam van Christus bouwen. Maar als Paulus dan doorgaat, dan blijkt dat dat werk van o.a. herders en leraars hierop uit moet lopen, dat het lichaam, de gemeente, zichzelf opbouwt: om zichzelf op te bouwen in de liefde. Zover moet het komen, dat het bijzondere van apostelen en profeten en de rest kan verdwijnen omdat de gemeente het zelf af kan.

Dat is nogal kras: de gemeente kan het zelf wel af. Ze bouwt zichzelf op. Dat is kras in de oren van mensen die al een poosje in de kerkelijke wereld hebben meegelopen en daarom niet zoveel illusies meer hebben. Het is kras voor ons, die er aan gewend zijn dat een gemeente gerund moet worden door mensen die wat in hun mars hebben, — anders komt er niets van terecht. Het is kras vooral ook, omdat we zo'n woord in de bijbel helemaal niet verwachten. De bijbel legt er immers

steeds weer de nadruk op dat mensen het niet alleen af kunnen.

Wat dat laatste betreft kunnen we gerust zijn. Paulus komt er pas toe, te zeggen dat de gemeente het zelf wel af kan nadat hij eerst gezegd heeft: aan Christus ontleent het hele lichaam de kracht.

Daarmee is Paulus in hoofdstuk 4 trouwens direct begonnen: Christus heeft gaven gegeven.

enkel op ons afgestuurd? Opdat Maar waarom heeft Christus die wij op die enkelen zouden drijven? Nee, maar opdat we door hun dienst naar Christus zouden toegroeien. Hij wil dat we een lichaam zijn. Daarom is Hij ons Hoofd geworden.

Daar hebben we weer dat beeld van het lichaam dat Paulus zo graag gebruikt. De gemeente is een lichaam. Een levend geheel, waarin alles op elkaar is afgestemd: de ogen, de handen, de spieren en zenuwen, de cellen van de huid en die van de longen. Het is een ongelooflijk verfiend en — ondanks al onze moderne wetenschappelijke kennis — ondoorgrondelijk samenspel van acties en reacties, van mogelijkheden en impulsen, van krachten en weerstanden.

Wat is zo'n lichaam zonder hoofd? Wat is de gemeente zonder Christus? Alleen omdat Hij er is, alleen omdat Hij het centrum is, het Hoofd, alleen daarom functioneert het lichaam, de gemeente, goed en zonder storing. Alleen omdat Hij zijn gaven geeft aan ieder afzonderlijk, alleen daarom is die gemeente — zijn lichaam — geen chaos van tegengestelde krachten, van botsende belangen, van concurrerende stromingen, maar een welsluitend geheel. Een lichaam dat werkelijk leeft.

Al die leden zijn toch heiligen, die toegepast worden tot dienstbetoon? Christus laat al die leden tot hun recht komen. Het zijn toch allen mensen die in Hem geloven? Christus brengt allen die geloven tot leven. Het zijn toch allen mensen die de

Zoon van God kennen? Christus maakt allen die Hem kennen los uit de beklemming, uit de frustratie. Hij bevrijdt hen allen van miskenning en van het weggedrukt worden. Hij bevrijdt hen allen, zodat ze werkelijk leven kunnen, zichzelf zijn kunnen, zichzelf kwijt kunnen.

En omdat Christus zo, bevrijdend, levendmakend, ons leven binnenkomt, omdat Hij met de gloed van zijn Geest ons doorhuivert, — ons samen, de gemeente, — daarom gaat die gemeente ook groeien. Zo groeien, dat ze zichzelf opbouwt in de liefde.

Als we gaan leven van wat Christus geeft, dan komen we allemaal op onze eigen plaats te staan. Dan heeft niemand in de gemeente meer een bijzondere positie. Omdat we allemaal een bijzondere, onze eigen plaats hebben. Onze eigen plaats in het lichaam. En laten we er dan niet over gaan twisten, of de ene plaats niet belangrijker is dan de andere, voor we 1 Korinthe 12 gelezen hebben.

Het komt er op aan dat we oog hebben voor de gaven die Christus mensen met een ambt en in de aan de gemeente geeft. In de mensen zonder een ambt. Het komt er op aan dat we Christus liefhebben en elkaar liefhebben.

Het is niet toevallig dat Paulus dit gedeelte van zijn brief eindigt met dat woord: liefde.

Maar wat is dat: liefde? Voor ons besef betekent liefde altijd, dat je geeft. Dat je jezelf geeft. Dat je er bent voor de ander.

En dat alles hoort ook bij de liefde. Maar er hoort, misschien wel allereerst, iets anders bij. Liefde is niet alleen geven. Het is ook: ontvangen. Willen ontvangen. Het is: geraakt zijn door God in Christus. En dan ga je leven van Gods genade: God is er voor jou. En dan is het ook: geraakt worden door de gaven die Christus voor je neerzet in de anderen. Die anderen zijn er voor jou.

Als dat waar is, dat het lichaam groeit door de dienst van al zijn geledingen, als het waar is dat de gemeente wordt opgebouwd door de kracht die elk lid op zijn wijze oefent, — dan betekent liefde dit: dat je die ander ziet, dat je hem ziet als een heel aparte gave van God. Want God maakt van ieder iets apart. En om dat aparte, om dat eigene, gaat het. Om dat aparte in stille, onbetekenende kerkleden, in vreemde vogels, in mensen die heel anders reageren dan wij — standaard-mensen — kunnen waarderen. In Christenen, met wie wij geen raad weten.

Boven dit bijbelgedeelte staat in de nieuwe vertaling: eenheid en ver-

scheidenheid in de gemeente. Nou, die eenheid vinden wij natuurlijk vreselijk belangrijk. Daar maken we ons druk om: we moeten allemaal één zijn. Hoe krijgen we het zover? Hoe houden we de zaak bij elkaar? En daarbij zit de verscheidenheid ons dan steeds weer dwars.

En we worden nooit een als we die verscheidenheid niet gaan waarderen. Als we niet leren danken voor al die, vaak vreemde, gaven die Christus ons geeft. Wij vinden die verscheidenheid maar lastig. Het is veel gemakkelijker als alle kerkleden zo'n beetje gelijk waren, gelijk dachten, gelijk deden, gelijk reageerden. Maar Christus zegt: dat is nu juist de enige mogelijkheid voor een lichaam om te leven: dat geen lid gelijk is aan het andere. Dat is de enige mogelijkheid voor jullie om te groeien, om je zelf op te bouwen. Dat je liefhebt. Dat je het eigene in die ander ziet, die ander, die andere verlangt heeft dan jij, die met andere dingen blij is dan jij, die op een andere manier leeft dan jij, die anders bidt en anders gelooft en anders met God omgaat, zoals elk kind weer anders omgaat met die ene vader. Schuif die anderen niet aan de kant. Want dan schuif je God aan de kant.

Hebben wij Christus werkelijk lief? Hebben wij elkaar werkelijk lief? Zien we elkaar heus? En groeten we de broeders, alle broeders: wat is het heerlijk dat jij er bent. Wat is het fijn, dat ik jou heb. Wat is God goed, dat ik jou heb mogen ontdekken.

Dat is nu het evangelie dat doorklinkt in meer dan één brief van Paulus. Als hij, de apostel, aan het slot afscheid neemt: Ik groet jullie. En dan, direct daarop: groeten jullie nu elkaar.

Groet elkaar, met een heilige kus, of met een heilige hand, of alleen maar met heilige ogen. Maar groet elkaar! In Jezus' naam.

IN DIT NUMMER

Pagina 197

Drs J. Keuning, Groet elkaar

Pagina 198

Drs H. de Jong, Reactie

Pagina 199

Drs H. E. S. Woldring, 'De Idioot'

Pagina 200

H. Langerak, Heen & Weer

Drs W. G. Visser, Het boek Daniël

Pagina 202

Drs G. J. Vrijmoeth, De opvoeding in een christelijk gezin

Prof. C. Veenhof, Persschouw

H. DE JONG — AMSTERDAM

REACTIE

Voor deze week introduceer ik bij u een gastschrijver, ds H. van Ommen, die in zijn Arnhems gemeentebladje van 25 mei jl. op zijn beurt iemand meebrengt en wel ds J. H. Velema van Apeldoorn (Chr. Geref.).

Op wat zij schrijven hoop ik de volgende week te antwoorden. Nu al vast dank voor hun reactie.

■ Schrift of belijdenis

In het reformatisch opinieblad „Koers” d.d. 11 april 1975 (6e jaargang no. 126) schreef ds J. H. Velema van Apeldoorn onderstaand artikel.

„Enkele weken geleden werd in een kerkelijk weekblad door een predikant de opmerking gemaakt, dat het verschil tussen de binnenverbanders en de buitenverbanders, die beiden vrijgemaakt gereformeerd willen zijn, ongeveer terug te brengen is op deze noemer: bij de binnenverbanders gaat het om de veiligstelling van de belijdenis, bij de buitenverbanders gaat het, in de lijn van de wortels van de vrijmaking in de dertiger jaren, om het luisteren naar de Schrift, ontdaan van allerlei systeem-theologie.

■ Tegenstelling ?

De vraag, die bij het lezen van een dergelijke onderscheiding opkomt, is niet alleen of deze tekening juist is, maar vooral: kan dit een tegenstelling zijn? Kan een kerk de belijdenis koste wat kost handhaven en de Schrift dichtlaten? Wordt de belijdenis dan echt gehandhaafd? Juist de belijdenis immers komt op voor het volstrekte gezag van de Schrift. In de belijdenis wordt uitdrukkelijk gezegd geen menselijke schriften, hoe heilig zij geweest zijn, gelijk te stellen met de goddelijke Schriften (art. 7 N.G.B.). Het gesignaleerde euvel kan voorkomen en is inderdaad in de geschiedenis van de kerk meermalen voorgekomen.

Dan geeft de theologie de toon aan, dan is er een theologisch wijsgerig systeem, dat kerk en prediking gaat beheersen, dan wordt alles ondergeschikt gemaakt aan dat systeem: de Bijbel wordt vanuit een bepaalde gezichtshoek gelezen en vaak vervormd naar een bepaald schema.

Dat alles is in de geschiedenis werkelijkheid geweest. Er zijn heel wat systemen geweest: verbonds- en bekerings-, kerk- en bevin-dinssystemen — zij hebben om de voorrang gestreden en in naam van het ene systeem is het andere systeem veroordeeld en zijn de aanhangers van het andere systeem verketterd.

Maar als men vanuit een bepaald systeem de belijdenis leest en dan aandringt op handhaving van de

Kerkelijk Leven

belijdenis, dan moet men niet zeggen dat op deze wijze de belijdenis wordt gehandhaafd en dat dit belijdenistrouw is. Men bewijst het rechte functioneren en de goede waardering van de belijdenis geen dienst, wanneer men zich zo opstelt. De belijdenis wil niet anders doen dan de Schrift naspreken en wanneer men de belijdenis anders gaat gebruiken dan wordt de belijdenis gehanteerd in strijd met haar eigen bedoeling.

■ In breder kader

De zaak, die hier wordt aangesneden, heeft een veel breder kader. Op allerlei manieren komen we daarmee in aanraking, ook in en door onze lezerskring. Er zijn nl. vandaag veel christenen, die alles willen weten van de Schrift, maar praktisch niets van de belijdenis (daarmee wordt dan de gereformeerde belijdenis, de Drie Formulieren van Enigheid, bedoeld) of van een belijdenis überhaupt.

De stelling wordt verdedigd dat het eigenlijk mis ging in de kerk, toen de belijdenis werd uitgebouwd. De twaalf artikelen — de Apostolische Geloofsbelijdenis — dat gaat nog. De beide andere, oecumenische symbolen, die van Nicea en Athanasius hebben praktisch geen betekenis, zegt men. Maar toen door de Reformatie de belijdenis werd uitgebouwd en in de verschillende landen allerlei belijdenisgeschriften werden opgesteld en voor bindend werden verklaard, ging de kerk verdorren en verstarren. Het leven van de kerk werd ingesnoerd met al de gevolgen van dien. In plaats van hun geloof te belijden ging men in zijn belijdenis geloven. De belijdenis nam de plaats van de Heere Jezus Christus in. Gevolg: ketterjagers bij de vleet, maar oprechte, levende gelovigen en warme getuigen — ho maar!

In allerlei kringen en groepen wordt meer dan ooit aangedrongen op ernstige Schriftstudie, op een leven bij en uit de Bijbel als het Woord van God. Er wordt gepleit voor een bijbelse theologie, — tot een lezen van de Bijbel zoals het er staat, ontdaan van alle mogelijke theologische verklaringen, die in de loop der eeuwen zijn gegeven.

We worden vandaag weer teruggeslagen op Gods Woord alleen. Dat is toch eigenlijk voluit reformatisch? Het Woord alleen — een grondzuil van de Reformatie. De Reformatie is in het zwaard gevallen waarmee het Rome wilde bestrijden: systeem werd gezet tegenover belijdenis. Nu zitten we in allerlei bunkers en we komen er niet meer uit.

Daarom: weg met de belijdenis en

Pastorale notities

Hebreeën — meer preek dan brief

Onze 'brief aan de Hebreeën' is eigenlijk geen brief in de gewone zin van het woord. We zouden hem beter kunnen betitelen als een preek, een geschreven preek om voor te lezen in de gemeentelijke samenkomsten van joodse Christenen. Waar deze hebreeuwse Christenen woonachtig waren is niet met zekerheid te zeggen. Wel duidelijk is dat ze het bijzonder moeilijk hadden. Ze moesten veel tegenstand, smaad en verdrukking lijden van de kant hunner vijandige en fanatieke joodse volksgenoten.

Daardoor waren ze ook aan allerlei verzoeken blootgesteld.

Velen dreigden tot moedeloosheid, ja tot onverschilligheid en afval te geraken.

Zo leren we ook de bedoeling en inhoud van de preek beter verstaan: een preek vol vermaningen en waarschuwingen. Ieder bemerkt aanstonds dat het een echte Christusprediking is. De prediker geeft de joodse hoorders duidelijk te verstaan, dat hun voorvaders in het dienen van de HERE nog niet tot de volmaaktheid gekomen waren; dat hun middelaars en priesters en offeranden nog

maar voorlopige middelaars en priesters en offeranden waren. Maar dat Jezus van Nazareth de verwachte Messias was; de volmaakte Middelaar, de volmaakte Hogepriester en de volmaakte offerande. Daarmee was dan ook het thema van de preek gegeven.

En de drie punten van de preek kunnen aldus geformuleerd:

- Jezus, de Christus in zijn volmaakt Middelaar zijn,
- Jezus, de Christus in zijn volmaakt priesterschap, en
- Jezus, de Christus in zijn volmaakte offerande.

Met als toepassing: Ziet zijn heerlijkheid — houdt Hem gelovig vast — zijt bereid om met Hem smaadheid te lijden — steunt en helpt en bemoedigt elkaar in het gelovig volharden tot het einde.

U ziet: een volmaakte preek. Zo begrijpen we ook waarom in Hebreeën 11 zo een uitvoerige opsomming gegeven wordt van de geloofsgetuigen uit de oude bedeling. Ze worden met name genoemd. Het zijn evenzovele supporters in het strijdperk van het leven om de gelovigen aan te moedigen om te volharden in de wedloop: Houdt moed! Niet opgeven! Houdt het oog gericht op Jezus, op wie ons geloof van het begin tot het eind steunt. En zo verstaan we ook de nadrukkelijke aansporingen, waarschuwingen en laatste instructies in Hebreeën 12 en 13.

B. Telder, Bilthoven

terug naar de Schrift.

Bovendien wordt er dan op gewezen, dat kerken, die de naam hadden belijdenis-kerken te zijn, in de praktijk de belijdenis toch niet handhaven. De zaak-Wiersinga in de Geref. Kerken laat zien dat binding aan de belijdenis in de praktijk ook al niets betekent. Overigens laat dit geval ook zien: wanneer men niet meer staat achter het reformatisch belijden, dat men ook de Schrift anders gaat lezen. En dat moet juist veel te denken geven.

■ Biblicisme en confessionalisme

Er zijn twee gevaren, die de kerk bedreigen steeds weer.

Het eerste gevaar is confessionalisme.

Dat is dus de instelling die de belijdenis in feite als onfeilbaar beschouwt, de letter van de belijdenis tot in alle details als vaststaan ziet en de onderworpenheid van de belijdenis aan de Bijbel uit het oog verliest.

Dat gevaar is wel degelijk aanwezig, ook vandaag.

Overtuigd van de noodzaak van de belijdenis willen we dit confessionalisme met grote nadruk afwijzen.

De belijdenis komt dan naast de Schrift te staan en straks boven de Schrift.

Dat is — nogmaals — in strijd met de belijdenis zelf.

Men is dan confessioneler dan de confessie!

Maar het andere gevaar is niet minder groot nl. dat van biblicisme.

Biblicisme wil niets weten van een belijdenis, wil teruggaan naar de

Bijbel alleen en de Bijbel uitlegen zonder rekening te houden met alles wat in de loop der eeuwen aan Bijbelverklaring is gegeven. Men neemt elke tekst letterlijk, houdt geen rekening met de geschiedenis der godsopenbaring en verwaarloost in de regel dat elk bijbelboek niet op dezelfde wijze kan worden uitgelegd. Dit biblicisme speelt vandaag een grote rol in allerlei kringen en groepen.

Het is een verheugende zaak wanneer er belangstelling voor de Bijbel komt, maar wanneer die belangstelling er op gericht is de Bijbel te lezen en te verklaren op een manier die de nieuwsgierigheid van de mens bevredigt, dan zetten we een vraagteken.

De Jehova's getuigen hebben een geheel eigen Bijbelgebruik, dat levensgevaarlijk is voor het goede verstaan van de Bijbel. Maar ik kom hoe langer hoe meer tot de overtuiging dat velen, die christenen willen zijn, principieel geen verweer hebben tegen dit Bijbelgebruik, omdat ze in feite op dezelfde toer zitten.

Het subjectieve inzicht is doorslaggevend en men meent dat de Bijbel gegeven is om te berekenen. Velen hanteren de Bijbel als een legpuzzel.

Het is hoogmoedig om bijna twintig eeuwen kerkgeschiedenis en Schriftuitleg te negeren en te menen dat het rechte licht nu pas is opgegaan.

Graag erkennen we dat de Heere ons steeds weer inzicht wil geven in Zijn Woord en dat we in elke tijd weer nieuwe aspecten aan dat Woord mogen ontdekken.

Dat betekent dat de belijdenis van de kerk niet het laatste woord heeft.

Dit te erkennen betekent echter evenmin dat de belijdenis per definitie verouderd is.

Het juiste verband zien tussen Schrift en belijdenis is het geheim van een levende, belijdende kerk, die verbonden met het verleden staat in het heden, het oog gericht op de toekomst."

Dit artikel van ds J. H. Velema heb ik hier overgenomen omdat het mijn volledige instemming heeft en óók omdat ik wat vreemd heb aangekeken tegen wat collega H. de Jong van Amsterdam onder de titel „Schrift-beweging of belijdenis-beweging” schreef in het weekblad „Opbouw” d.d. 21 maart 1975 (19e jaargang no. 12, pag. 90 en 91). Kennelijk heeft ds J. H. Velema bij zijn schrijven dit kerkelijk weekblad en dit artikel op het oog.

Ds H. de Jong schreef o.a.:

„De wortels van onze vrijgemaakte kerken liggen in deze Schrift-beweging, al moeten we dit niet omdraaien door te zeggen, dat deze Schrift-beweging alleen in de vrijgemaakte kerken haar stroomgebied gevonden heeft.

Wat we ons nu echter te weinig realiseren is dat door deze aangegeven bepaaldheid de vrijmaking nogal verschilt van de Afscheiding en de Doleantie uit de vorige eeuw. Deze kerkelijke bewegingen zijn niet voortgekomen uit vernieuwde Schrift-studie. Het zijn belijdenis-bewegingen geweest. Om iets kenmerkends te noemen: ds Hendrik de Cock heeft in de dagen van de Afscheiding de Dordtse Leerregels heruitgegeven. Hij bedoelde daarmee de vervallen kerkleer te herstellen.

Afscheiding en Doleantie waren kerkelijk-confessionele herstelbewegingen.

De Vrijmaking is daarmee niet zonder meer te vergelijken.

Hoe pretentieuze dat ook klinkt, de Vrijmaking is beter te vergelijken met de grote Reformatie van de zestiende eeuw. Niet in omvang en diepgang natuurlijk, maar aan beide ging een intensief vernieuwd schriftlezen vooraf.

Het waren Schrift-bewegingen”.

Ds De Jong schreef nog veel meer. Ik kan in ons kerkblad nu niet alles overnemen, maar in het bovengenoemde blad en op de aangegeven plaats kunt u alles nog eens rustig nalezen.

Naast hetgeen ds Velema opmerkt — naar mijn mening is dat wel de kern van de kritiek, die terecht is uit te brengen op de inhoud van het artikel van ds De Jong — wil ik nog de volgende beknopte opmerkingen maken.

Ik vraag mij af: klopt de tekening, die ds De Jong geeft van de grote Reformatie van de zestiende eeuw, van de Afscheiding en Doleantie in de vorige eeuw en van de Vrijmaking in deze eeuw, wel met de historie?

Het één een Schrift-beweging noemen en het ander aanduiden als een belijdenis-beweging, lijkt mij een gewrongen constructie.

Immers juist in de tijd van de grote Reformatie werden o.a. de Heidelbergse Catechismus en de Nederlandse Geloofsbelijdenis opgesteld.

En inderdaad het is bekend, dat het lezen en bestuderen van de

Dordtse leerregels ds Hendrik de Cock diep heeft getroffen.

Maar waarom?

Zou het niet geweest kunnen zijn omdat hij aan de hand van deze belijdenis werd gevoerd naar de bron: het Woord van God? Was hier misschien ook iets aanwezig van de „pendeldienst”, waarover ds H. Smit van Den Helder onlangs in „Opbouw” schreef? Zouden zo velen uit wijde omtrek telkens weer, met alle bezwaren en gevaren daaraan verbonden, naar Ulrum zijn getrokken als in de prediking niet uit die bron werd geput?

Het zijn vragen!

Maar dan wel vragen, die een vraagteken zetten bij de geldigheid van de onderscheiding: Schrift-beweging of belijdenis-beweging.

En wat de Vrijmaking betreft: wat zijn de synodale uitspraken over verbond en doop niet hevig en veelvuldig bestreden óók vanuit de belijdenis.

Ik denk — om maar enkele voorbeelden te noemen — aan zondag 25 van de Heidelbergse Catechismus (de Heilige Geest WEKT niet, maar WERKT het geloof in onze harten door de verkondiging van het heilig Evangelie), aan artikel 33 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis (de woorden: „door middel waarvan God in ons werkt...” slaan terug NIET op „een inwendige en onzienlijke zaak”, MAAR op „zichtbare waartekenen en zegelen”).

Ik denk ook aan de bekende zinsnede uit het doopsformulier, waarop toen vaak is gewezen, nl. „ons toeëigenende hetgeen wij in

Christus HEBBEN...”.

Neen, ik wil hiermee niet op een andere wijzen toch weer een bepaalde onderscheiding aanbrenge. Maar aansluitend bij wat ds Velema schrijft en met in mijn gedachten de opmerkingen van ds Smit over „pendeldienst”, wil ik maar zeggen: de door ds De Jong aangebrachte onderscheiding lijkt mij een historische vertekening en — wat zwaarder weegt — een — zeer zeker onbedoeld — uiteentrekken van Schrift en belijdenis. Ik versta dat wel als een poging tot een verklaring waarom „verontrusten” en „buitenverbanders” elkaar maar moeilijk kunnen vinden.

Het artikel van ds De Jong begint nl. met de herinnering aan het heengaan uit onze kerken van dr M. J. Arntzen.

Maar het lijkt mij in de situatie, waarin de „buitenverbandse” kerken verkeren, geen ongevaarlijke poging.

Om het voorzichtig te zeggen: wat confessionalisme betekent, hebben wij bitter ondervonden. Het gevaar van een doorslaande reactie kan nu onder ons verwacht worden.

Men leze dit niet als een verwijt aan het adres van ds De Jong.

Er wil niets anders mee gezegd zijn dan dit: in een bepaalde situatie is het gebruik van de rem beter dan het gebruik van het gaspedaal.

Het is goed ons juist nu af te vragen of zo'n situatie — wat de waardering van de belijdenis betreft — onder ons niet aanwezig is.

H. v. O.

H. E. S. WOLDRING — AMSTERDAM

DE IDIOOT

van F. M. Dostojevskij *)

Een historicus voelt zich soms een opwekker der doden. Hij moet boeiend kunnen vertellen en schrijven, ja zó boeiend dat hij het verleden bij de mensen brengt. Hij wil de overledenen in de verbeelding van de mensen tot leven brengen.

Deze taak van de historicus voel ik ook een beetje, nu ik de verfilming van Dostojevskij's roman 'De Idioot' voor u mag inleiden. Graag zou ik iets van deze grote Russische schrijver uit de vorige eeuw in uw verbeelding tot leven willen brengen. Hopelijk kan ook deze film iets bijdragen tot meer belangstelling voor zijn roman.

Er zijn veel mensen, die bij voorbaat al geneigd zijn te zeggen: Dostojevskij? Nee hoor, dat is niets voor mij! Die Russische schrijvers zijn zo langdradig, hun romans zijn zo ingewikkeld en er komen altijd zo vreselijk veel mensen in voor.

Dat is waar, althans op het eerste gezicht.

Dostojevskij heeft ook veel korte verhalen en kleine romans geschreven. Maar zijn grote werken als 'Misdaad en Straf', 'De Idioot', 'Boze Geesten' en 'De Gebroeders Karamazow' zijn enorme pillen. Wie echter eenmaal de smaak een beetje te pakken heeft van het werk van deze geniale schrijver, heeft geen last meer van de zojuist genoemde bezwaren.

Waarom niet?

Het eigenaardige is, dat er tussen Dostojevskij en de figuren die hij in zijn romans beschrijft, een **ethische** relatie bestaat. Dat wil zeggen, dat er tussen de schrijver en zijn romanfiguren een relatie

van liefde bestaat: Dostojevskij beschrijft de mensen in zijn romans uitgebreid, hij tekent hun karakters, hun gevoelens en overwegingen. Of het nu een sympathieke held of een grote schoft is, hij krijgt het volle pond; hij komt altijd tot zijn recht. De lezer maakt in de romans van Dostojevskij als het ware met levende mensen kennis. Ja, en in de loop van het romanverhaal worden de figuren steeds scherper ten voeten uit getekend.

Het is dan ook geen wonder, dat veel psychologen zich intensief met Dostojevskij hebben bezig gehouden.

De zojuist bedoelde ethische relatie tussen Dostojevskij en zijn romanfiguren, komt onder andere heel scherp naar voren in 'De Idioot' (verschenen in 1868).

De hoofdfiguur is de Russische vorst Mysjkin, die enkele jaren in Zwitserland onder medische behandeling is geweest. Hij reist terug naar Rusland en de roman begint dan ook met de aankomst van vorst Mysjkin met de trein in Petersburg. In de trein is de vorst in gesprek geraakt met een zekere Rogózin, die we in de loop van het verhaal nog vaak zullen tegenkomen.

Na zijn aankomst in Petersburg gaat vorst Mysjkin naar het huis van generaal Jépántsjin, een hooggeplaatst ambtenaar en zakenman met de titel van civiel generaal. Hij is getrouwd met een verre bloedverwante van de vorst. De generaal en zijn vrouw hebben drie dochters, vooral de jongste, Aglaja, zal in het leven van vorst Mysjkin een belangrijke rol spelen. Maar niet alleen Aglaja, een ander meisje neemt in het verhaal een nog belangwekkender plaats in, een opvallende Petersburgse schoonheid. Voordat vorst Mysjkin haar ontmoet, heeft hij al veel over haar gehoord. In de trein was haar naam al gevallen in het gesprek met Rogózin. In het huis van generaal Jépántsjin veroorzaakt het noemen van haar naam bijna een rel.

Haar naam is Nastásja Filippowna. Hoewel we in 'De Idioot' 33 mensen tegen komen, hebben we nu enkele van de belangrijkste genoemd.

De hoofdfiguur, vorst Mysjkin, is 26 jaar. Hij wordt ons geschilderd als een jongeman met een bos blond haar en grote blauwe ogen. Zonder bezittingen komt hij uit Zwitserland in Rusland terug; zijn ouders zijn overleden; hij is eenzaam.

Niet alleen omdat hij een wees is, is hij eenzaam. Dostojevskij tekent hem zeer fijnzinnig uit. De vorst lijdt aan epilepsie (vallende ziekte). Heeft deze ziekte meestal verzwakking van de geestelijke vermogens tot gevolg, bij vorst Mysjkin niet. Dostojevskij — zelf ook epilepticus — beschrijft de vorst als iemand, die uitzonderlijk goed de mystieke kant van het leven en extatische levensuitingen kent, die het geloofsleven van de mensen en hun diepste overwegingen doorziet, die karakters met zijn feilloze intuïtie typeert. Bovendien wordt de vorst ons geschetst als naïef, enigszins onnozel, onschuldig en vervuld van medelijden met anderen.

Dit alles maakt hem tot een vreemd mens.

In verschillende commentaren op Dostojevskij's werk wordt vorst Mysjkin wel eens een Christusfiguur genoemd; hij zou het symbool zijn van het goddelijke en bovenmenselijke in de mens en van de ideale mens. Voor de duidelijkheid is het goed er op te wijzen, dat vorst Mysjkin ons niet getekend wordt als een volmaakt mens. Hij heeft onmiskenbaar zijn gebreken, maar zonder overdrijving kunnen we ook zeggen, dat hij iets bovenmenselijks heeft; hij lijdt met anderen mee, hij heeft hen lief en vergeeft snel. Door dit alles krijgt hij de kritiek en de spot van zijn omgeving te incasieren. En niet zelden wordt hem

H. LANGERAK — UTRECHT

HEEN & WEER

Van Thomas Pinkhoff, over wiens gedichtenbundel „Witte Violent” vorig jaar in dit blad een recensie is geschreven, kwam een nieuw boekje uit met als titel: Heen & Weer.

De ondertitel luidt: tussen vandaag en morgen
gedachten
om jezelf te vinden
om opnieuw te lezen

Op de achterkant staat te lezen dat de bundel, volgens de auteur „deels stukjes bevat waarin situaties geschetst worden die aanleiding kunnen zijn toch weer eens naar de sprekende God te luisteren. De stukjes gaan „heen” vanuit een bepaalde levenssituatie naar de Bijbel.

De tweede categorie stukjes gaat meer uit van een bijbeltekst en wil de lezer vanuit het spreken van de Schrift zichzelf laten herkennen. Deze stukjes zijn dan ook voornamelijk exegetisch opgezet en willen de Bijbel in zijn achtergrond en samenhang helpen verstaan.

De auteur wil vooral de rand- en buitenkerkelijken bereiken en tot nadenken brengen. Hij probeert dit door sommige stukjes zo aanspreekbaar mogelijk te laten zijn door of dichterlijk of in romanstijl te schrijven.

met minachting toegevoegd: idioot! Eigenlijk is er met vorst Mysjkin meer aan de hand: het is niet zo zeer het bovenmenselijke, maar het kind-in-hem of het nog-kind-zijn dat hem typeert. Aan de Japantsjins vertelt hij een verhaal over kinderen. In de omgang met hen voelt hij zich pas in z'n element. Wie kinderen bedriegt of zich aan hen vergrijpt, die begaat niet alleen een misdaad, maar die laat zich kennen; hij laat zich kennen als een slecht mens. Dit geldt echter ook voor vorst Mysjkin zelf: wie hem bedriegt (Natasja) of hem slaat (Ganja), die laten zich kennen als mensen met bepaalde slechte karaktertrekken.

We noemden reeds de naam van Rogózzin. Hij staat als een wellustige geweldenaar tegenover vorst Mysjkin. Tussen hen in staat de mooie en trotse Natásja Filippowna, een meisje met een niet helemaal onbesproken gedrag; zij heeft een hartstochtelijk en grillig karakter. Verklaart zij haar liefde aan vorst Mysjkin, enkele ogenblikken later gaat ze er ineens met Rogózzin vandoor. Maar haar hartstocht leidt tot een zeer tragisch levenseinde... Rogózzin doodt haar.

Nu wordt een andere dimensie van Dostoevskij's werk zichtbaar. De schrijver weet het leven psychologisch scherp te tekenen en raak te typeren, maar dat is niet alles. Hij peilt het mensenleven niet alleen in de diepste, hij peilt het leven ook naar z'n uiterste grenzen. En vooral in zijn grote romans komen de grenzen van het leven in zicht.

Het verhaal wordt inderdaad gekenmerkt door veel personen, snel wisselende situaties, intriges, dramatische en kluchtige voorvallen, spel en ernst, vreugde en verdriet, maar uiteindelijk komen de konsekwenties van de handelingen in zicht. Uiteindelijk wordt alles in de sfeer van de allerlaatste ernst geplaatst: leven en dood. Dat komt o.a. als volgt tot uiting. Natásja Filippowna moet kiezen.

En dat doet ze. Ze aarzelt. Wie zal de man van haar keuze zijn? Haar hart gaat uit naar vorst Mysjkin. Innerlijk kiest ze voor hem, ze beseft dat die keuze haar leven gelukkig zal maken; die keuze is een weg ten leven.

Maar is zij niet een meisje van de straat?

Mag zij hem, de oprechte en onschuldige vorst, ongelukkig maken?

Lichamelijk verlangt zij naar Rogózzin; haar hartstocht gaat uit naar zijn wellust.

Na even voor vorst Mysjkin te hebben gekozen, kiest ze uiteindelijk voor Rogózzin.

Na even gearzeld te hebben in de keus tussen een nieuw leven en haar oude leven, tussen leven en dood, kiest ze uiteindelijk voor haar oude leven.

Trilt het leven tussen zonde en genade, na de keus tussen die twee blijkt dat de konsekwenties van de keus onvermijdelijk zijn.

De keus voor de genade, voor het leven brengt met zich mee: wie rein is, hij worde nog reiner.

De keus voor de wellust en hartstocht-zonder-meer brengt met zich mee: wie vuil is, hij worde nog vuiler.

In deze spanning van zonde en genade, van leven en dood speelt het leven van Natásja Filippowna zich af.

In de film komt dit niet zó tot uitdrukking, maar het is wel een centraal probleem in Dostoevskij's werk, ook in deze roman die het verhaal en de achtergrond van de film vormt.

Enkele andere facetten van Dostoevskij's werk hoop ik morgenavond te belichten n.a.v. de verfilming van 'De Gebroeders Karamazov'. (Zie hiervoor Opbouw van volgende week.)

*) Dit is de tekst van een causerie gehouden tot inleiding van de film 'De Idioot', naar de gelijknamige roman van Dostoevsky, die op 29 april jl. in Studio 'Kriterion' te Amsterdam werd vertoond.

Andere gedachten worden meer uiteengezet in „pennestreken”, zodat tevens het meedenken van de lezer gevraagd wordt.”

Tot zover het achterblad.

Het is een wonderlijk boekje geworden dat geen gedichten bevat in de klassieke zin van het woord, maar waarin toch elk „stukje” zeer dichterslijk is geschreven.

Oordeelt U zelf maar.

gebakken waarheid

de farizeeën en schriftgeleerden
hadden de klus geklaard

de verontrusting
was weggenomen
nou ja, weggewerkt
de wereld uit
dankbaar de emoties
van het volk gebruikend
Jezus wilde hen uit
de wereld verlossen
prikte door de façades heen
maakte mensen onrustig
over zich zelf

nu was de klus geklaard
en was het weer als vroeger
het pascha van de eeuwen
zo was het altijd geweest
zij wisten hun handen
om het feest te vieren

W. G. VISSER — UTRECHT

Het boek Daniël

DANIËL 6

Een nieuwe tijd

Er bestaat grote overeenkomst tussen de gebeurtenissen beschreven in hoofdstuk 3 en de bekende geschiedenis van „Daniël in de leeuwenkuil”. Beide malen lezen we over een koninklijk gebod, dat onvoorwaardelijk moet worden gehoorzaamd, over trouwe dienstknechten des HEREN, die niet kunnen gehoorzamen zonder hun Heer in de hemel ongehoorzaam te worden, over de naar menselijke mogelijkheden onmogelijke ontko- ming aan de dood en over de wonderbaarlijke redding van Godswegen door engelendienst.

Deze opvallende overeenkomst mag ons niet over het hoofd doen zien de verschillen, die evenzeer aanwezig zijn. Hoofdstuk 6 is geen *herhaling* in iets andere vorm van wat eigenlijk reeds in hoofdstuk 3 als boodschap is gebracht, maar het is een *aanvulling*, waarin belangrijke nieuwe gegevens worden geboden.

Sinds Nebukadnezar zijn gouden beeld heeft opgericht en daarvoor aller aanbidding heeft geëist is er veel veranderd. Metterdaad is gebleken, dat het beeld van Babel een al te hoge en hoogmoedige greep is geweest. Met al haar pracht was Babel toch niet meer, dan slechts het *hoofd* van een beeld; een hoofd, dat plaats moest maken voor het komende onderdeel. Babel is ge-

vallen; een nieuw rijk is gekomen; het droombeeld bleek meer met de werkelijkheid overeen te komen, dan het reële beeld.

De nieuwe tijd heeft veel veranderingen gebracht. Daniël krijgt op zijn hoge leeftijd — minstens 80 jaar — weer een zeer belangrijke functie, waarin hij zó veel kundigheid en trouw betoont, dat de koning overweegt hem over het gehele koninkrijk te stellen.

Van deze koning, Darius de Meder, is niets meer bekend, dan wat in dit hoofdstuk en in 9:1 wordt meegedeeld. Met de veel meer bekende Darius, die o.a. in Haggai 1:1 wordt genoemd, heeft hij slechts de naam gemeen. Waarschijnlijk is hij een korte tijd mede-regent geweest met koning Kores, speciaal belast met de bestuursinrichting van het Medisch-Perzische rijk, zolang Kores nog te veel door zijn veldtochten in beslag werd genomen.

Het rijk van de Meden en Perzen is anders dan Babel. Kores, de zalfde des HEREN (Jes. 45:1) heeft Israëls deportatie beëindigd en het gerei van het huis des HEREN, dat Nebukadnezar uit Jeruzalem had weggevoerd en in de tempels van zijn goden had geplaatst terug laten brengen, opdat het weer een plaats zou krijgen in het huis des HEREN (Ezra 1).

Ook Darius spreekt andere taal dan Nebukadnezar. De laatstgenoemde zei, ondanks zijn erkenning dat Daniël's God de God der

zij hadden Jezus uit de wereld
verlost
maar God gaat door
met zijn uittocht en bevrijding
Jezus opstaan
de hoogste tijd
weg steen

U ziet, het geschrevene zou in een moderne dichtbundel niet misstaan. Wat de inhoud betreft is het echter niet typerend voor het gehele boekje. De meeste stukjes hebben n.l. een bijbelgedeelte als achtergrond en proberen dat in de taal van vandaag toe te passen. Een voorbeeld:

klatergoud

het volk staat te puffen
in de woestijn
bij de berg

mozes zit al veertig dagen
boven
om instructies in ontvangst te nemen

het volk overlegt
misschien istie in een ravijn gevallen
tja we moeten wat nietwaar?

we kunnen hier toch niet
bij de berg blijven rondhangen?
zomaar op weg gaan zonder god
is ook erg riskant al is het samen

HULP BIJ BIJBELSTUDIE

goden en de Heer der koningen is, tegen Sadrach, Mesach en Abed-nego: „Wie is de god, die u uit mijn hand zou kunnen bevrijden?”. Darius, die zelf nog geen bewijs van de grootheid des HEREN heeft gezien, doch hoogstens over Hem heeft horen spreken, stelt de vraag: „Daniël, gij dienaar van de levende God, heeft uw God, die gij zo volhardend dient, u van de leeuwen kunnen bevrijden?”

Nebukadnezar wordt vervuld met gramschap als Daniëls vrienden blijven weigeren zijn gebod te gehoorzamen; Darius is er helemaal stuk van als het hem onmogelijk blijkt te voorkomen, dat Daniël in de kuil der leeuwen wordt geworpen.

De koninkrijken der aarde wisselen elkaar af; Gods volk heeft het in de éne wereldsituatie gemakkelijker dan in de andere. Nebukadnezar moest de last des HEREN volbrengen om Gods toorn aan Israël te bedienen; Kores is geroepen om Zijn genade te dienen. De HERE doet al deze dingen. En het volk moet altijd waakzaam zijn. Want wat er ook verandert, gevaar blijft altijd present.

Nieuwe bedreiging

Evenals destijds zijn vrienden, wordt ook Daniël geplaatst voor de keus tussen dood en leven. Een keus, die voor wie de HERE kennen een totaal andere is, dan voor wie die kennis ontberen. Voor de laatsten geldt tenslotte altijd het eigen belang, voor de eersten de trouw aan God.

Het eigen belang maakt vindingrijk. Met grote sluwheid wordt het plan gesmeed; met geweld is ditmaal niets te bereiken, maar de list zal het beoogde doel bereiken: Daniël moet weg!

Bij hun beraadslagingen moeten ze erkennen, dat zij bij hem geen verzuim of iets verkeerd bij hem kunnen ontdekken. Een loffelijk getuigenis uit de mond van vijandige en jaloerse collega's. Daniël heeft kennelijk verstaan dat het dienen van God onder meer betekent zorgvuldig en met grote trouw bezig zijn in het dagelijks werk. Hoe heerlijk zou het zijn als dat getuigenis gegeven kon worden aan allen die de Naam des HEREN belijden! Maar, helaas...

Nog loffelijker wordt het getuigenis, wanneer ze verder gaan: „Wij zullen tegen deze Daniël geen enkele grond voor een aanklacht vinden, tenzij we iets tegen hem vinden in de dienst van zijn God.” Het is blijkbaar aan allen bekend geworden, dat Daniël op dat punt onder geen beding ook maar de minste concessie zou doen. Als er iets zou zijn waarin toewijding aan de zaak van de koning in wiens dienst hij stond zou worden overtroffen, dan zou het zijn de toewijding aan de zaak van God. Daarvan zijn ze zozeer overtuigd, dat ze daarop hun gehele plan baseren. Ja, zo hoort het toch ook te zijn, dat een dienaar van deze God bij iedereen bekend staat als onvoorwaardelijk standvastig. Zo hoort het! Maar, helaas...

Het plan zit goed in elkaar en de koning loopt argeloos in de val. Geweld (hfdst. 3) en list (hfdst. 6) zullen steeds de dienaren van God bedreigen. Het zijn de geduchte wapenen van Gods grote tegenstander. De tijden wisselen steeds, de methoden zijn telkens weer anders, maar de bedreiging blijft in de een of andere vorm.

aäron, welaa maak ons goden!

ook wij zijn het volk
onderweg
het koninkrijk is nog niet
tenvolle zichtbaar
levenswoorden blijken vaak niet
genoeg
aäron maakt een stierkalf
overtrokken met goud van oorkingen
van God ontvangen goud
wordt gelegd over tastbare zekerheid
wij plannen zo vaak
zekerheid voor onderweg
voor het geval dat

misschien is hij in een ravijn gestort
is hij dood

samen huilen we weer
omdat surrogaat zo vreemd smaakt

en zij zeiden
dit is uw god, israël
die u uit het land egypte
gevoerd heeft

Onder dit stukje staat: Ex. 32 : 4b en dat is ook precies geciteerd in de laatste strophe.

Een ander voorbeeld:

nacht in het licht

de rechterhand van God
geeft zegen en goedheid

als dat er niet meer is
hoeft het van asaf niet meer
daar ligt hij wakker van
juist omdat hij gelooft

hij denkt niet: nou ja
dat komt straks allemaal wel goed
in de hemel

nee, asaf schreeuwt tot God
heft zijn handen naar boven
zittend in zijn bed
het hart is uit zijn leven

hij verbittert niet
berust niet
maar roept en dan
ziet hij het toch weer zitten
in de geschiedenis
in onze wereld
staan de daden van God
de wereld kan er niet
omheen

machtig zijn de daden van de Heer
de uittocht uit de slavernij
licht in de duisternis
het was zeer goed
Hij is het weer!

doortocht door de zee
weg door het onbegaanbare
op golgotha een kruis
een leeg graf
een vreugdevolle tijding
echte troost is niet goedkoop

o God in heiligheid is uw weg!

Hier staat onder: Lezen Ps. 77 : 14.

Het zou te veel ruimte vragen nog meer te citeren, hoe verleidelijk dat ook is. Want er komt in dit boekje van alles aan de orde.

En op een heel pregnante wijze.

De schrijver, die werkzaam is in het pastoraat, is diep bewogen met de mens van nu.

Met de mens die met al z'n luxe toch vaak doodarm is.

En die bewogenheid uit hij op zijn manier maar duidelijk met de oprechte bedoeling anderen op weg te helpen.

U moet het boekje kopen. Voor Uzelf eerst, want U zult het geboeid lezen.

Maar ook voor anderen, die het weer aan 't denken zal zetten.

Uitgave van Kok, Kampen. Prijs f 2,90.

G. J. VRIJMOETH — ZWOLLE

De opvoeding in een christelijk gezin

In een tijd, waarin alle zekerheden worden weggevaagd en een massaal afvalsproces vele christenen in verwarring brengt, is het een zware opgave onze kinderen zo op te voeden, dat zij in deze maatschappij en in de kerk van deze dagen als christen en mens optimaal kunnen functioneren.

Voor dit opvoedingsideaal zijn op zijn minst twee zaken onmisbaar: het geven van informatie aan de kinderen en het vormen van een levensbeschouwing, waardoor zij de geboden informatie kunnen verwerken en ordenen.

Nu wordt het in onze tijd steeds moeilijker betrouwbare informatie te krijgen. Immers de persmedia verschaffen wel veel materiaal, maar deze informatie is vaak meer emotionele standpunten dan betrouwbare feiten. Veel feiten worden zo gepresenteerd dat er al een (gekleurde) mening in zit. Het geweldige gevaar daarvan is, dat wij en onze kinderen ons kritisch vermogen verliezen. Van de honderd jongeren, die tegen Vietnam protesteren, weten er geen vijf wat er precies aan de hand is. Buiten het gezin ontvangt de jeugd een stroom van gegevens, uit kanalen waarvan de ouders vaak geen weet hebben, gegevens die sterk subjectief en indoctrinerend van aard zijn. Daarom is het bitter noodzakelijk dat wij onze kinderen zelf van de nodige informatie voorzien, en daaraan veel tijd en moeite besteden.

En wat de levensbeschouwing betreft: wij kunnen de kinderen in de chaotische maalstroom van allerlei informatie uitsluitend leren zich te oriënteren en tot een eigen positie te komen, als wij hen vanuit het gezin een bijbelse visie meegeven.

Deze opgave wordt moeilijker en noodzakelijker, nu het geloof op uiterst geraffineerde wijze bezig is de scholen en kerken te penetreren. Uit de Wereldkrant van de Sjaaloomgroep knipte ik een actieprogramma: „Groepen gaan zich richten op kinderen, saneringswijken, boeren en werkende jongeren. De bedoeling is met hen te praten over de maatschappelijke situatie waarin zij verkeren. De groepen zien hun werk als ondersteuning van de klassenstrijd.” Het wordt inderdaad tastbaar en zichtbaar dat, indien wij zouden verzuimen onze kinderen te helpen een levensbeschouwing op te bouwen, anderen klaar staan om dat van ons over te nemen.

Uit praktijk van mijn werk en uit de contacten ook op het terrein van de kerk zie ik, dat er onder ons te weinig kennis en besef van deze dingen is. En toch mogen onze kinderen ons vragen, zoals de moor-

man aan Filippus: „Hoe zou ik dit verstaan als niemand mij onderricht?” De jeugd ervaart via de persmedia de ellende van de samenleving, en wordt tegen wil en dank meegeslept in een wereld van contrasten en conflicten, waarvoor niemand een oplossing schijnt te weten. De kinderen kunnen — soms onbewust — naar hulp, naar een antwoord op de vraag-hoe-dat-alles-kan, en hun ogen zijn daarbij gericht op u en mij, hun ouders. Vele jongeren, die het stuur verloren, hebben dat te wijten aan het feit dat men thuis geen stuur gaf of kon geven.

Daarom meen ik, dat het voor onze gezinnen een levensnoodzaak is, dat predikanten, jeugdleiders, en niet te vergeten onze pers, de ouders hierin concreet helpen. Het organiseren van oudergesprekskringen over belangrijke onderwerpen kan daartoe een heel vruchtbaar middel zijn.

Dit klemmt te meer, omdat óók in de gezinnen van de kerk een funest verschijnsel merkbaar is, dat zich na de tweede wereldoorlog in toenemende mate manifesteert, dat de jongere generatie zich onafhankelijk betoont van de oudere, en er blijk van geeft aan de levensbeschouwing van de ouders weinig behoefte te hebben.

Ik zal daarvan een voorbeeld geven.

Toen de emoties rondom de communistische godsdienstleraar Los hoog oplaaide onder de jeugd, hebben de leerlingen een opinie-onderzoek onder de schooljeugd mogen houden. En wat bleek? Dat een kleine 40 procent de zijde van leraar Los koos. Maar op de buitengewone ledenvergadering, waar de ouders (zij het lang niet allen) zich uitspraken, koos een grootst mogelijke meerderheid voor het beleid van het bestuur. Natuurlijk speelde in deze merkwaardige uitslag een brok emotie en geldingsdrang van de leerlingen mee. Tenslotte ging het om een sympathieke leraar. Maar uit menig gesprek dat ik met deze jongelui, gehad heb bleek onomstotelijk dat zij in deze diep ingrijpende zaken ontsnapten aan het opvoedingspatroon van hun ouders, en dat op een leeftijd dat ze voor de vorming van hun geestelijk leven nog volledig op hun ouders aangewezen zijn. Onder hen zijn ook jongelui uit orthodoxe gezinnen. Over de oorzaken van deze ontwikkeling wil ik graag wat zeggen.

Ten eerste noem ik de reactie van een aantal jonge mensen, die zeiden dat zij het oordeel van hun ouders niet belangrijk vonden omdat thuis over deze dingen weinig gesproken werd.

Een groot onderzoek (niet in onze kerken) onder 15000 teeners heeft uitgewezen, dat 90 procent door de ouders over goed en kwaad onderrecht wilde worden, maar dat de ouders dit om allerlei redenen nalieten. De grootste problemen liggen op het gebied van het seksueel gesprek. 5 procent vond het moeilijk met de ouders te praten, omdat die niet schenen te begrijpen dat de jongeren verlangen naar een gesprek van mens tot mens. Een enquête onder meijestudenten wees uit, dat 75 procent nauwelijks met de ouders sprak, omdat er geen contact was. „Ik heb ouders voor halve dagen”, zei een jongen die met zijn werk en gedrag in de knoei zat. Op de internaten en de huiswerkinstituten zitten de kinderen van drukbezette ouders. Het zijn ook vaak de oorzaken van buiten af, die de communicatie in het gezin ernstig bemoeilijken: vader's avonds geen zin meer, werkeloosheid, een tas vol werk uit het kantoor mee, etc. Bovendien is de T.V. hard op weg de erepalm te krijgen onder de middelen, die in staat zijn de sfeer in het gezin's avonds grondig te verknoeien.

Nu de politieke situatie, de maatschappelijke spanningen en de botsingen en scheuringen in de kerk bezig zijn bij onze opgroeiende kinderen hun zekerheid te ondermijnen, is het meer dan ooit nodig dat wij veel tijd voor onze kinderen beschikbaar moeten hebben om met hen in het licht van het Woord van God de verwarrende hoeveelheid informatie te bespreken en hen te leren daarin hun houding te vinden.

Een tweede reden van spanning bij het opvoeden is de stroom van heftige negatieve emoties die de jeugd verwerken moet. De krant meldt in hoofdzaak weinig anders dan verval, ontevredenheid, geweld, mislukking, moord en politiek gekonkel. Ook onze kerkelijke pers staat vol van conflicten en spanningen.

Wat voor uitwerking denken wij dat deze negatieve indoctrinatie op onze kinderen heeft?

Laten we maar ronduit zeggen: funest.

Het is beangstigend te zien, hoe fel de jongelui soms hun ouders, leraren, predikanten en leiders kunnen aanklagen vanwege de ontluistering en ontwrichting waaraan zij, de jeugd, geen schuld heeft.

En nu hangt het er maar helemaal van af, op welke wijze we dat opvangen.

Met klem zou ik ons allen, die groepen zijn onze kinderen hierin te leiden en hen tot positief ingestelde christenen moeten opvoeden: laten we ons niet begeven in nuttelose discussies over gelijk of ongelijk. Daarin ligt niets positiefs, maar het legt de basis tot een generatiebotsing. Want de jeugd gelooft onze zelfverdediging niet — terecht of niet...

Wij bereiken er niets mee, als wij ons gaan verdedigen en de kinderen onze keuze, onze daden en onze positie aanprezen. We moeten hen veel meer eerlijk laten zien, waarin hun aanklacht juist, waar-

in de ouderen faalden en waarom, en wat goed was en waarom, maatschappelijk en kerkelijk. Het is opvallend hoe krampachtig en defensief ouders soms kunnen reageren, als de jeugd, geschokt door negatieve ervaringen, fel afkomt op wat de ouderen „heilig” is. Maar met zulk een reactie bereikt men de jeugd niet.

In het algemeen is dit niet een sterke kant van ons gereformeerde volksdeel. Dat komt omdat de traditie van tientallen jaren het scherpe onderscheid tussen wat adaat en wat blijvende norm is, heeft doen vervagen. De bereidheid om eigen verworvenheden kritisch te bezien, is er onder ons veel te weinig. Soms is daartegen zelfs verzet te merken. Wij leven echter in een tijd, dat alles in de schijnwerper komt. Ook onze kinderen aanvaarden het steeds minder, dat bepaalde zaken verdedigd worden met een beroep op de traditie. Zij zoeken naar vaste waarden, blijvende maatstaven. Ik ben daar blij mee, want het is winst. Maar het houdt tevens in dat wij bereid moeten zijn in de schijnwerper van Gods Woord samen met onze kinderen onze verworvenheden kritisch te bezien en zonodig te herwaarderen. Dat is noodzaak om in een tijd van nihilisme en negatie het contact met de kinderen te bewaren.

(wordt vervolgd)

C. VEENHOF — KAMPEN

Persschouw

■ Portugal

In Portugal woedt een ongelofelijk felle strijd van de kommunistische partij tegen de meerderheid van het volk. Wie mijn artikelen over het communisme heeft gevolgd kon constateren dat de communisten daar precies handelen overeenkomstig de door Lenin gegeven richtlijnen voor de strategie van de tactiek van een kommunistische partij. Vóór alles moet die partij de greep krijgen en houden op de vakbeweging en het leger. En voorts moet ze laveren, retireren, compromissen sluiten al naar gelang zich de situatie ontwikkelt. En tot nu toe deed ze dat met veel succes. Het Friesch Dagblad brengt in herinnering wat in Tsjecho-Slowakije geschiedde. Hier is wat het blad schreef:

Nadat de republiek Tsjecho-Slowakije in 1945 hals over kop door de Duitse onderdrukkers was ontruimd, probeerden de Tsjechen weer een democratisch staatsbestel op te bouwen. Socialisten en communisten schenen daarbij aanvankelijk hand aan hand te gaan op de weg naar de vrijheid. Maar het gaf veel moeilijkheden en in 1948 viel de beslissing. Door kommunistisch geweld. Geweld, met de steun van de Russen in de rug. Tsjecho-Slowakije werd een prooi van de kommunistische dictatuur en dat leidde tot de op-richting van de Navo. Dat laatste

wordt vaak vergeten. Zoals ook vergeten wordt, dat verschillende kommunisten, die na de Russische invasie, die een einde maakte aan de pogingen „om het kommunisme een meer menselijk gezicht te geven”, aan kant werden geschoven, in 1948 mee hadden geholpen, om de socialisten er uit te gooien. Vergeten wordt ook maar al te vaak, dat niet alleen Rusland, maar ook Tsjecho-Slowakije zijn geruchtmakende processen heeft gehad, in het bijzonder in 1952, waarbij politici, die de machthebbers verdacht voorkwamen, werden opgeruimd. De Tsjechische geheime politie is berucht geworden door de onmenselijke methoden, die zij gebruikte.

In sommige landen hebben de socialisten de les van Praag begrepen. In andere landen vinden zij een coalitie met de communisten wel aanvaardbaar.

En in Portugal wordt het nu al duidelijk, dat de geschiedenis van Praag bezig is zich te herhalen. De Russen hebben reeds officieel doen weten, dat zij vinden, dat de partij van Soares „de revolutie in gevaar brengt”. Wie meent, dat hij door een coalitie met de communisten de kommunistische dictatuur kan verhinderen, is een kind in de politiek.”

Ik moge er aan herinneren dat Trouw enkele weken geleden, vlak na de omwenteling in Portugal, schreef dat de democratische partijen in dat land ons aller steun verdienen. En bij die partijen noemde het ook de kommunistische. En dat het in een ander artikel schreef dat het wel goed zou zijn als in Italië de christen-democratische partij met de kommunistische in zee ging.

Van enige demonstratie der „progressieven” ten gunste van de democraten in Portugal en tegen de dreigende kommunistische dictatuur daar hoort men in ons land niets!

■ Het Liedboek

Over het bekende Liedboek komt zo langzamerhand kritiek los. Uit „Hervormd Nederland” knipte ik het volgende:

„In uw blad van 3 augustus vond ik uw opmerkingen over het Liedboek. Ik behoor tot de velen die hier kritiek op hebben. Waarom?

1. Vele melodieën zijn voor niet-musikerkenners bepaald onzingbaar.

2. Bij de nieuwe liederen zijn er verschillende onder de maat: gez. 186 : 8 en 9 Jezus hangend in het loof! gez. 57 : 1 „heel stichtelijk”, gez. 212 : 1 vier regels zevenmaal Halleluja, gez. 172 : 2, 243 : 1, 302 : 1 en 391 : 3. Ik noem er maar enkele.

3. De mooiste gezangen uit het Liedboek zijn juist aan de oude bundel ontleend. Veel werk van die moderne „dichters” halen niet bij het gesmaakte werk van de zogenaamde rijmende dominees.

4. Waarom zijn veel mooiere en populaire liederen „vergeten” zoals „U zij de glorie”, „Heer ik hoor van rijken zegen”, „Ere zij God”, „Er ruist langs de wolken”, „Nader mijn God tot U”, „U heb ik lief o macht der Liefde”?

5. Veel prachtige gezangen zijn geschrapt. Gez. 111 nota bene Jes. 35 in dichtvorm. 143 „Op bergen en in dalen” (prachtig), gez. 71 : 7 „Ja, u kiest ons hart” (belijdenis).

Alleen al onder de letter A mis ik al 230 : 1, 214 : 5, 168 : 3, 223 : 1 en 48 : 1. De Oudejaarsavondzang: die laatste regel hadden we toch kunnen veranderen? Met het schrappen van deze en andere zeer geliefde liederen is velen een groot verdriet gedaan. Geeft men zich daar wel rekenschap van?

6. Tenslotte: Waarom zijn de kerkgangers, als de meest belanghebbenden bij dit alles niet gekend? Dit had op een eenvoudige, weinig kostbare wijze kunnen geschieden. In Kralingen bijvoorbeeld had ik de geringe kosten graag voor mijn rekening genomen. Zoals u ziet wordt het Liedboek lang niet door iedereen gewaardeerd. Onder de vele gemeentelieden die ik erover sprak, was er maar één die geen aanmerking had. Waarschijnlijk had hij nog geen geliefde gezangen gemist. Waarom heeft men hierop nooit gewezen? Moesten wij dit langzamerhand bemerken, opdat deze zware slag niet te hard zou aankomen?”

En in „Elk”, het blad van de Evangelisch Lutherse Kerk schreef dr J. G. W. F. Bik het volgende.

„Dan iets over enkele liederen uit dit nieuwe liedboek. Kunnen mijn kleinkinderen deze ook allemaal zingen, vroeg de koningin. Ik weet niet of er toen met volmondigheid ja is geantwoord. Neem nu eens lied 400, het zonneliid van Franciscus. Blijkbaar heeft men getracht deze dichtkunst niet aan een archiefmap toe te vertrouwen. Maar of ooit één predikant dit lied voor de samenhang in de gemeente zal opgeven waag ik te betwijfelen. Wat vindt u van zuster maan en broeder wind? Na het kuis behoeden van zuster water zingen we vrolijk halleluja en dat doen we ook voor broeder vuur, die in het nachtelijk uur zo robuust en vrolijk, ja zelfs dapper ons verlicht. Voor de vele verdiensten van de vertaler Schulte Nordholt kan kerkbezoekend Nederland niet dankbaar genoeg zijn. Toch schrijft hij: Lof zij de Heer om zuster dood, halleluja. Wanneer het des doods schuldig wordt uitgesproken dan blijkt dat het woord: dood mannelijk gekwalificeerd is. Ik kan noch zuster, noch broeder dood waarderen. Voor mij is de dood nog altijd de koning der verschrikking, de laatste vijand, die teniet gedaan wordt.”

■ Zuid-Afrika

Oud-minister Biesheuvel maakte een reis naar Zuid-Afrika. Hij sprak met allerlei prominente figuren en keek scherp rond. In de artikelen die hij over zijn ervaringen in „Ned. Gedachten” schreef, levert hij indringende kritiek op wat hij daar ontmoette. Maar hij uitte ook waardering over het goede dat hij zag en de veranderingen die hij daar ontdekte. Het slot van zijn relaas volgt hier:

„Een Zuid-Afrikaans hoogleraar heeft gezegd, dat voor de totaliteit van de volkeren van Zuid-Afrika een driedig beleid noodzakelijk is:

Een versnelde ontwikkeling van de thuislanden ten behoeve van die Afrikanen, die de thuislanden als hun blijvende woonplaats zien. Een streven naar een volledig bur-

gerschap van de kleurlingen en Aziaten.

De aanvaarding van die Afrikanen, die als blijvende stedelijke Bantoe's zijn te beschouwen, als een niet te scheiden deel van de blanke samenleving.

Dat spreekt mij zeer aan.

Velen in Nederland zullen stellig niet ophouden Zuid-Afrika te vertellen, dat ons stelsel van parlementaire democratie inclusief algemeen kiesrecht („one man one vote”) de enige remedie is voor Zuid-Afrika.

Twee opmerkingen daarover:

De westerse parlementaire democratie — in een lang historisch proces gegroeid — toont vandaag tal van gebreken.

Onze vorm van democratie is geen exportartikel, dat in niet-westerse landen zonder meer bruikbaar is. Het is in de eerste en laatste plaats Zuid-Afrika zelf, dat dient te beslissen, met welke democratische structuren de gelijkwaardigheid en de betrokkenheid van alle groepen bij het besluitvormingsproces, het beste tot gelding kankomen.

Het lijkt mij dat het instituties sui generis zullen moeten zijn, die aansluiten op een samenleving die deelt westers en deels Afrikaans van aard is.

Mijn reis — ik herhaal het — heeft mij versterkt in mijn opvatting, dat de dialoog met Zuid-Afrika dient te worden geïntensiveerd.

Een politieke, diplomatieke en economische boycot om een in onze ogen afkeurenswaardig beleid in Zuid-Afrika te bestrijden vind ik een even ondeugdelijk als zinloos middel.

Hetzelfde geldt voor de roep om „desinvesteringen”, die in bepaalde kerkelijke kringen valt te beluisteren.

Dat zou juist die mensen treffen om wier lot de kerken zich zo bekommerd tonen.

Dit alles is te beschouwen als een confrontatie- en polarisatiepolitiek, die de A.R.P. terecht zo verfoeit.

Als anti-revolutionair veroorloof ik mij nog een laatste opmerking. Het zou m.i. verstandig zijn, als de A.R.P. haar Zuid-Afrika-beleid aan een heroriëntering en herbezinning zou onderwerpen, die waar nodig tot een herwaardering van dat beleid zou leiden.

Nieuwe ontwikkelingen in Zuid-Afrika en in geheel Zuidelijk-Afrika geven daartoe alle aanleiding.”

■ Drs A. Schouten

Zoals de lezers weten bedankte drs A. Schouten als lid van de Tweede Kamer. Hij kon zich niet vinden in de grondslag van de C.D.A. In een brief aan het bestuur van de A.R.P. gaf hij rekenschap van zijn daad. Uit zijn brief publiceerde „Ned Gedachten” enkele fragmenten. Hier volgt wat dit blad er van overnam:

„Door de aanvaarding van de C.D.A.-statuten hebben de kiesverenigingen inmiddels het bestuursbeleid volledig aanvaard. Daarmee is de A.R.P. opgegaan in een zware federatie, die van het begin af aan bedoeld is zich te ontwikkelen tot één partij. Binnen dat verband bestaat legale ruimte voor tweeërlei intentie: die van de christelijke, en die van de open programpartij. Zo is het dwingend

appèl van het Evangelie, de enige bestaansreden van de A.R.P., weg-gereguleerd tot de vrijblijvendheid van de christelijke-entoech-open partij. Ik kan het niet anders zien dan dat we daarmee ons raison d'être als A.R.P. op het meest vitale punt hebben aangetaast, formeel en materieel.

Op korte termijn zal dat voor de Kamerfractie slechts gering effect hebben. Terecht echter geldt in de A.R.P. dat Kamerleden zich naast hun parlementaire werk enthousiasmerend behoren in te zetten binnen de partij. Een belangrijk deel van het werk van de A.R.-Kamerleden speelt zich daarom af in kiesverenigingen, politieke café's en in forumdiscussies voor boeren, burgers en buitenlui.

Indien ik bij dat onderdeel van mijn werk mijn huidige lijn zou vasthouden, zou constructief-be-doelde oppositie verworpen tot obstructie. Immers de meningsvorming over het C.D.A. is voltooid; de statuten zijn op korrekte wijze door de kiesverenigingen aanvaard.

■ Nieuwe koers

Indien ik daarentegen de nieuwe koers mede voor mijn rekening zou gaan nemen, zou ik niet slechts een krampachtig, maar ook een huichelachtig representant van de partij zijn. Ook daarmee bewijs ik niemand een dienst.

Nu zowel de ene als de andere weg onbegaanbaar is, rest mij geen andere mogelijkheid dan de actieve politiek te verlaten.

Graag wil ik u danken voor het feit dat u mij door uw kandidaatstelling gelegenheid hebt gegeven bijna vier jaar in fractieverband mee te denken en te werken. Het is een leerzame en boeiende periode voor mij geworden. De overtuiging dat het hele politieke bedrijf slechts in afhankelijkheid van Gods wil zinvol bedreven kan worden, heeft zich tijdens die periode steeds meer verdiept. Des te pijnlijker is het dat diezelfde overtuiging het verder werken mij op dit moment onmogelijk maakt.

Ongetwijfeld staan ons moeilijke tijden te wachten in de politieke ontwikkeling. Angst voor de toekomst en streven naar macht om de macht zullen ons voortdurend trachten te verleiden tot verkeerde keuzen. Graag wens ik u Gods wijsheid en moed toe om daaraan weerstand te bieden.”

■ Een woord van Mr Van Riel

„Hervormd Nederland” publiceerde een interview met Mr Van Riel, de bekende V.V.D.-senator. Hij zei een merkwaardig woord. Hier is het:

„Wat is uw visie op de mens en op de maatschappij?

Van Riel: „In mijn theologische opvatting sta ik dicht bij wat u noemt de gereformeerde bond, hoewel ik niet hervormd ben. Ik acht de mens verwerpelijk en aan erfzonde ondergeschikt en acht daarom een streng overheidsgezag nodig. De wereldgeschiedenis zal zich afspelen volgens betrekkelijk vaste patronen, gedreven door impulsen van de leiders en door de instincten van de massa, die deels door de leiders zijn opgewekt. Ik ben van mening, dat verbeteringen binnen Nederland alleen langs geleidelijke weg en via concrete maatregelen zijn aan te brengen.”

Nationale manifestatie tegen abortus

De Nederlandse Jeugdactiegroep voor het Leven (NJAL) organiseert in samenwerking met het Ned. Comité „Redt het Ongeboren kind” op zaterdag 21 juni a.s. bovengenoemde manifestatie op het Malieveld in Den Haag (vlakbij het Centraal Station). Toespraken zullen worden gehouden door Leopold Verhagen o.s.a. over: „Zelfs over graven loopt men voorzichtig”, door prof. dr W. H. Velema over: „De wet van de liefde of de wet van de jungle” en door prof. dr Jac. van Essen over: „Pleidooi voor het ongewenste kind”. Daarna zal er een stille tocht plaatsvinden naar het Binnenhof voor het aanbieden van een petitie aan Minister A. A. M. van Agt van Justitie. In de petitie zal worden aangehouden op het handhaven en uitvoeren van de bestaande wet en op daadwerkelijke bescherming van de weerloze ongeborenen vanaf de conceptie met effectieve hulp en eerlijke voorlichting aan de aanstaande moeder met behoud van het leven van het kind.

Nederlandse kerkdiensten in Zwitserland

Ter informatie van kerkgangers:

Voor het **Berner Oberland** iedere zondag van 22 juni t.m. 3 aug. om 18 uur in de Reformierte Kirche Unterseen (Interlaken). Inl.: ds J. C. Remijn, Hauptstrasse 1, 3800 Unterseen, tel. 036-222000.

Basel: Kirchengemeindehaus Kleinhünigen, Wiesendamm 30, op de eerste zondag van de maand om 16 uur en Niklauskapelle (Münster) op 29 juni en 31 aug. om 20 uur; **Bern:** Münsterkapelle op de tweede zondag van de maand om 20.15 uur; **Melide** (Tessin): in de Reformierte Kirche op de derde zondag van de maand om 10.30 uur; **Olten:** Taufkapelle Friedenskirche op 22 juni en 24 aug. om 9.30 uur; **Walchwil** (Zugersee) in de Reformierte Kirche op de eerste zondag van de maand om 10 uur; **Zürich:** in de Kirche Fluntern, Gloriastrasse, op de vierde zondag van de maand om 20.15 uur. Inl. ds A. C. Bronswijk, Gen. Guisanstrasse 59, 5415 Nussbaumen AG, tel. 056-824141.

Genève: om 9.30 uur in het Auditoire de Calvin (naast St. Pierre) van 6 juli t.m. 10 aug. iedere zondag en verder elke tweede, vierde

en vijfde zondag van de maand; **Lausanne:** om 10.30 uur in de Chapelle de Béthusy, Avenue Secrétan 2, elke eerste en derde zondag van de maand. Inl. ds A. M. A. de Beaufort, villa „Gay Penson”, 1299 Commygny, tel. 022-762975.

URK

De Ver. REHOBOTH tot Stichting en Instandhouding van Scholen met de Bijbel te Urk exploiteert 5 basisscholen, 5 kleuterscholen en een MAVO-school.

In het bestuur wordt samengewerkt door de volgende kerken: Geref. — Chr. Geref. — Ned. Herv. — Vrijg. Geref.

Voor onze in 1974 geheel verbouwde en gemoderniseerde 12-klussige basisschool — de WILHELMINA-SCHOOL — met eigen vaklokalen en gym.zaal vragen wij voor speedige indienstreding een **HOOFD**.

Wij zoeken iemand van beslist positief-Christelijke levensovertuiging, belijdend lidmaat en kerkelijk meelevend, waarvan verwacht wordt dat hij te midden van de huidige situatie in het Basis-onderwijs met vaste hand en principieel beleid leiding kan geven aan een team van 12 meest jonge medewerkers. De voorkeur gaat daarom uit naar iemand met ervaring als zodanig of een ervaren onderwijzer. Candidaten moeten instemming betuigen met de Grondslag der Vereniging (de Bijbel als Gods Woord naar de verklaring daarvan gegeven in de reformatorische Belijdenisgeschriften).

Sollicitaties binnen 14 dagen na verschijndatum van dit blad aan het sekretariaat van de Vereniging, Postbus 61 te Urk.

Telef. inl. Sekr. 05277-1468, na 18.00 uur (na 27-6 tel. 05277-1252).

De Nederlandse Jeugdactiegroep voor het leven

organiseert in samenwerking met het

Ned. comité „Redt het ongeboren kind”

OP ZATERDAG 21 JUNI

N.J.A.L.
Postbus 83, Katwijk a. Zee

nationale manifestatie tegen abortus

Plaats: Malieveld in Den Haag (vlakbij het Centraal Station)

Tijd: 10.00 uur.

Toespraken van Leopold Verhagen o.s.a., prof. dr. W. H. Velema (ethicus) en prof. dr. Jac. van Essen

13.00 uur — Stille tocht naar het Binnenhof voor het aanbieden van een petitie aan minister A. A. M. van Agt van Justitie.

Wie nu nog zwijgt, keurt stilzwijgend het doden van ongeboren kinderen goed!

Wij doen een dringend beroep op u.

Ook uw inzet is noodzakelijk. Kom op zaterdag 21 juni a.s. massaal naar het Malieveld in Den Haag.

Probeer in uw woonplaats zoveel mogelijk mensen op de been te krijgen!

Kunt u beslist niet naar Den Haag komen? Helpt u dan financieel een handje mee! Onze (uw) actie tegen abortus kost geld!

Giro 7679 t.n.v. Ned. comité 'REDT HET ONGEBOREN KIND' Leusden-C.

De Nederlandse Jeugd Actiegroep voor het leven

Oudere dame die haar dochter in Pretoria S.A. wil bezoeken plm. 15 sept—begin Okt. zou hiervoor graag

REISGEZELSCHAP
hebben.

G. Schuurman-Melder, Pelmolentplantsoen 2, Utrecht, tel. 030-310105

Een vertrouwd (en goedkoop) adres voor

GELD LENEN

Kantoor Spijkerboer - Elburg
(ook voor „moeilijke zaken”)

Meeuwenmaatstraat 5 - Tel. 05250-1751

SPOED!

Rob Kramer
zoekt

per 1 september 1975

een kamer en/of net kosthuis

met goede studiefaciliteiten in Delft of direkte omgeving.

Brieven aan Rob Kramer, Rustenburg 41, Zaandam.

REFORMATORISCHE BIJBEL-SCHOOL TE ZEIST

help

mee met

de verbouwing

door 5 of 10 gulden van uw vakantiegeld te storten op giro 3091180.